

En kvantitativ undersökning om rådgivande samtal om matvanor inom primärvården 2016

Sammanfattning

Sammanfattning, forts.

- Mellan 70-80 procent av samtliga tillfrågade har arbetat inom primärvården i längre än 10 år. För att vara exakt har 77 procent av de tillfrågade läkarna, 76 procent av sjuksköterskorna och 70 procent av cheferna gjort detta. Endast 1 procent av sjuksköterskorna har arbetat inom primärvården i kortare än 3 år, motsvarande siffra för läkare är 2 procent respektive 8 procent för chefer.
- Signifikant fler sjuksköterskor (23%) än läkare (3%) uppger att det är de själva som är särskilt ansvariga för samtal om matvanor utifrån Socialstyrelsens riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder. 7 procent av cheferna uppger att det är de själva. Mellan 31-39 procent av samtliga tillfrågade uppger att det inte finns någon alls som är särskilt ansvarig för samtal om matvanor utifrån dessa riktlinjer.
- Samtliga sjuksköterskor (100%) svarade att de anser det som *ganska- eller mycket viktigt* att primärvården arbetar med rådgivning kring tobaksbruk, riskbruk av alkohol, fysisk aktivitet och om matvanor. Signifikant fler sjuksköterskor än läkare har svarat att det är *mycket viktigt* att arbeta med rådgivning kring levnadsvanor inom *samtliga områden*. Läkare har i sin tur svarat att det är *ganska viktigt* i högre utsträckning än sjuksköterskor inom de nämnda områdena. Det område där läkare och sjuksköterskor skiljer sig mest är angående området *matvanor*. Färre läkare (94%) än sjuksköterskor (100%) anser att det är *ganska- eller mycket viktigt* att primärvården arbetar med rådgivning kring matvanor, motsvarande siffra för chefer är 96 procent. 61 procent av läkarna anser att det är *mycket viktigt* att arbeta med rådgivning om matvanor, motsvarande siffra för sjuksköterskor är 92 procent respektive 76 procent för chefer.
- 77 procent av sjuksköterskorna anser att det i *stor utsträckning* finns tydliga rutiner för arbete med rådgivning kring matvanor som utgår från Socialstyrelsens riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder på sin arbetsplats. 70 procent av cheferna anser i stor utsträckning att detta finns på deras arbetsplatser. Motsvarande siffra för läkare är 49 procent, vilket är signifikant färre än både sjuksköterskor och chefer.
- Fler sjuksköterskor (76%) än läkare (44%) uppger att **de arbetar** med rådgivning kring matvanor utifrån Socialstyrelsens riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder i mycket eller ganska stor utsträckning. Två tredjedelar (65%) av cheferna anser att **de på sin arbetsplats arbetar** i ganska eller mycket stor utsträckning med sådan rådgivning.

Sammanfattning, forts.

- Det absolut vanligaste sättet cheferna uppmärksammar/identifierar patienter med ohälsosamma matvanor är *i samtal med patienten* (92%) och det näst vanligaste sättet är skriftligt frågeformulär som fylls i av patienten (35%).
 - De chefer som i samtal med patienten uppmärksammar ohälsosamma matvanor, frågar i högst grad patientgrupper som ingår i riskgrupp (69%), patienter med övervikt/fetma (67%) och patienter med kostrelaterad sjukdom (67%).
 - Av de som använder sig av *skriftligt frågeformulär* uppger 56 procent att det är *patienter som ingår i riskgrupp* som får fylla i frågeformuläret om matvanor. Hälften (50%) uppger att det är *patienter med övervikt/fetma* och 44 procent uppger att det är *patienter med kostrelaterad sjukdom* som får fylla i frågeformuläret.
 - Det vanligaste sättet för patienterna att få frågeformuläret är att det *aktivt delas ut till samtliga patienter i kassan/receptionen* (28%). I de öppna svaren nämns också att patienterna ofta får formuläret av distriktsjuksköterskan.
- Fler än hälften (55%) av läkarna skulle vilja arbeta mer än vad de gör idag med **rådgivning** kring matvanor utifrån Socialstyrelsen riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder. 45 procent av sjuksköterskorna skulle också gärna se ett utökat arbete med rådgivning. Signifikant fler sjuksköterskor (52%) är dock nöjda med nivån, jämfört med läkarna (36%). Nära 7 av 10 (68%) av cheferna skulle vilja arbeta mer med **samtal** kring matvanor efter dessa riktlinjer.
- Av de som vill arbeta mer med rådgivning kring matvanor uppger överlägset flest, både sjuksköterskor (66%) och läkare (84%), att *brist på tid* är det som hindrar dem från att prata med sina patienter om deras matvanor utifrån Socialstyrelsens riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder. *Brist på tid* är också det flest chefer uppger hindrar deras personal från att samtala med patienter om matvanor (77%).

Sammanfattning, forts.

- Totalt sett är förtroendet högt för Livsmedelsverkets kostråd. Högst förtroende har sjuksköterskorna där hela 94 procent uppger att de har ett *ganska- eller mycket högt förtroende* för dessa kostråd. 76 procent av läkarna uppger att de har ett ganska- eller mycket högt förtroende för kostråden, motsvarande siffra för chefer är 83 procent. Fler läkare (7%) än sjuksköterskor (1%) *känner inte till* Livsmedelsverkets kostråd, motsvarande siffra bland chefer är 4 procent.
- I de öppna svaren går det att utläsa olika skäl till att man har lågt förtroende till kostråden från Livsmedelsverket, exempelvis att de inte är aktuella och för lite individanpassade.
- Det verktyg/material flest, både läkare och sjuksköterskor, **använder sig av** är *tallriksmodellen* (L: 44%, S: 66%), *Nyckelhålmärkning* (L: 33%, S: 57%), *Livsmedelsverkets hemsida* (L: 20%, S: 51%) och *Material som den egna enheten/landstinget lokalt tagit fram* (L: 19%, S: 47%). Generellt sett går det att utläsa en trend att sjuksköterskorna i högre grad **använder** sig av angivna verktygen som underlag för samtal om råd om matvanor jämfört med läkare.
- I slutet av enkäten fick läkarna och sjuksköterskorna ge övriga synpunkter eller kommentarer på saker som de ville framföra när det gäller samtal kring matvanor. Exempel nämndes att det behövdes *kostråd på flera språk, fler kostråd för barn, närmre arbete med BVC* samt att man i högre grad måste arbeta med *förebyggande åtgärder*.

Bakgrund, syfte, metod och genomförande

Bakgrund och syfte

- Livsmedelsverket har under åren 2012-2015 haft regeringens uppdrag att stödja implementeringen av Socialstyrelsens Nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder. Uppdraget var att konkret och evidensbaserat stödja hälso- och sjukvården i samtalet med patient om bra matvanor. Uppdraget omfattade att samla och tillhandahålla den bästa tillgängliga kunskapen om bra matvanor och att ge underlag till hälso- och sjukvårdens personal att samtala med sina patienter om bra matvanors betydelse för hälsan.
- Livsmedelsverket har fått ett nytt uppdrag inom samma område. Det ska genomföras genom att med systematiska insatser sprida information om hälsosamma matvanor för att förebygga kroniska sjukdomar, till yrkesgrupper inom hälso- och sjukvården med särskilt fokus på primär- och närsjukvård.
- Livsmedelsverket har därför låtit genomföra en kvantitativ undersökning bland läkare, sjuksköterskor och vårdcentralschefer för att ta reda på om det material och de verktyg som har tagits fram i tidigare projekt används och upplevs som ett stöd i arbetet. Man har också velat ta reda på om de som arbetar inom vården upplever att de har de kunskaper och för-utsättningar som behövs och om de anser att det är viktigt att prata med patienterna om deras matvanor eller inte.
- Resultatet av undersökningen kommer att utgöra en viktig grund för planeringen för projektet. Det kommer även att användas i kommunikation med vårdpersonal genom till exempel artiklar i facktidskrifter.

Genomförande och metod

- Målgrupp: Läkare, sjuksköterskor och chefer inom primärvården.
- Urvalsram: TNS Sifo Navigares kontaktdatabas kompletterat med ett urval (chefer) från HSI (Hälsa- och sjukvårdsinformation).
- Datainsamlingsmetod: webbaserad enkät.
- Fältperiod: 26 maj- 23 juni 2016.
- Antal nettosvar:
 - Läkare: 200 st
 - Sjuksköterskor: 200 st
 - Primärvårdschefer: 102 st

Bortfallsredovisning och svarsfrekvenser

Chefer	
Nettourval	933
Bortfall	653
Ej målgruppsaktuella	
Studsar	145
Slutat	0
Flyttat	2
Sjuk	1
Avbrutna/icke godkända	30
Genomförda intervjuer	102
Svarsfrekvens	13 %

Läkare	
Nettourval	1691
Bortfall	1100
Ej målgruppsaktuella	
Studsar	300
Slutat	5
Flyttat	3
Sjuk	2
Avbrutna/icke godkända	81
Genomförda intervjuer	200
Svarsfrekvens	14,5 %

Sjuksköterskor	
Nettourval	1320
Bortfall	894
Ej målgruppsaktuella	
Studsar	175
Slutat	4
Flyttat	6
Sjuk	0
Avbrutna/icke godkända	41
Genomförda intervjuer	200
Svarsfrekvens	18 %

Bortfallsanalys

Svarsfrekvensen är högst i målgruppen sjuksköterskor, men är ändå relativt likartad i samtliga grupper.

Vi vet sedan tidigare undersökningar att det är svårt att nå respondenter i semestertider. För att ändå vara säkra på att få in svaren i tid skickades enkäterna ut till ett stort antal sjuksköterskor, läkare och chefer. Storleken av utskick påverkar i sig svarsfrekvensen.

För att få beräkna svarsfrekvensen räknas de ej målgruppsaktuella inte in i nettourvalet.

Det stora flertalet i bortfallet har av någon anledning valt att inte öppna enkätlänken. Att beräkna svarsfrekvenser vid webbaserade undersökningar med köpta urval är något vanskligt, eftersom vi i högre grad än vid andra metoder saknar kunskap om mottagarna tillhör målgruppen eller inte. Vid en telefonintervju t ex har vi större möjligheter att få kunskaper om uppgiftslämnaren, inklusive om hen vägrar delta samt orsak.

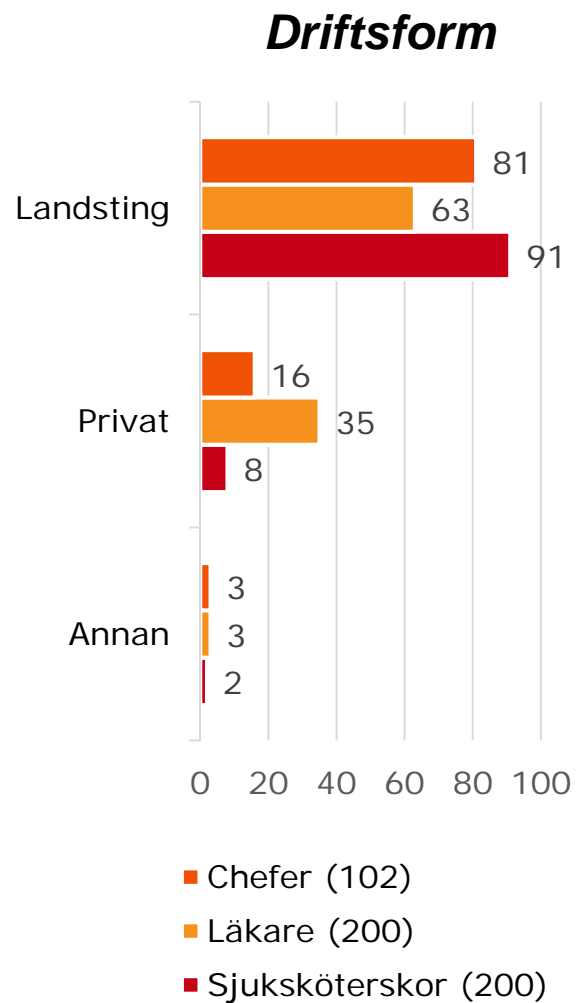
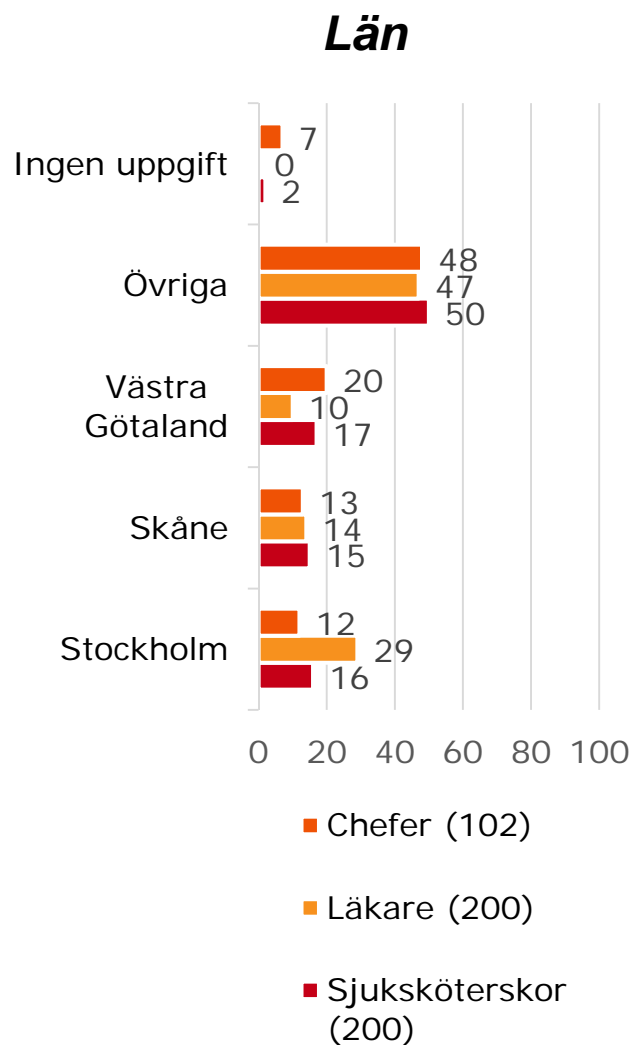
Sammanfattning

Bakgrundsfrågor/urval

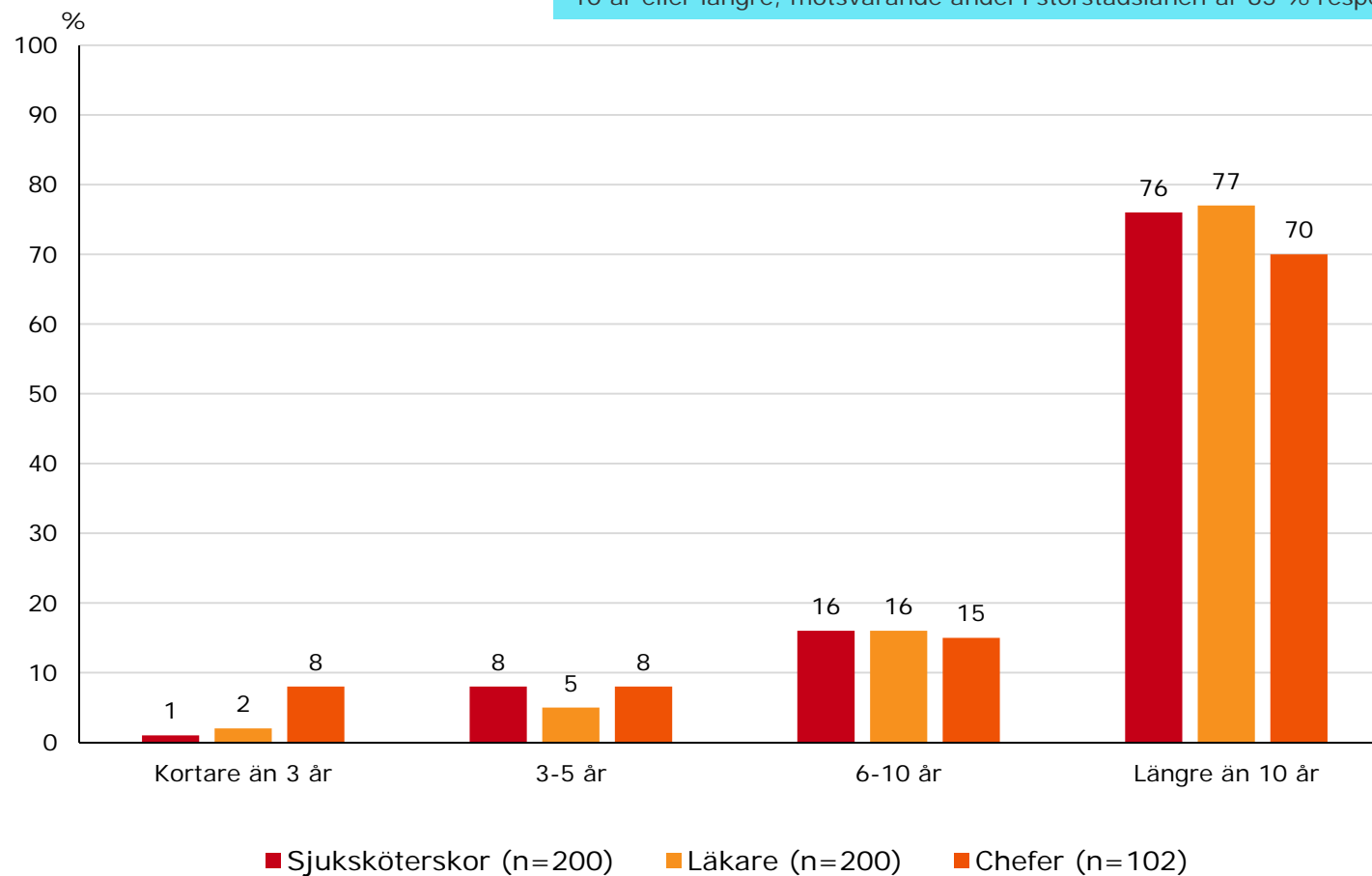

Län och driftsform

Hur länge har du arbetat inom primärvården?

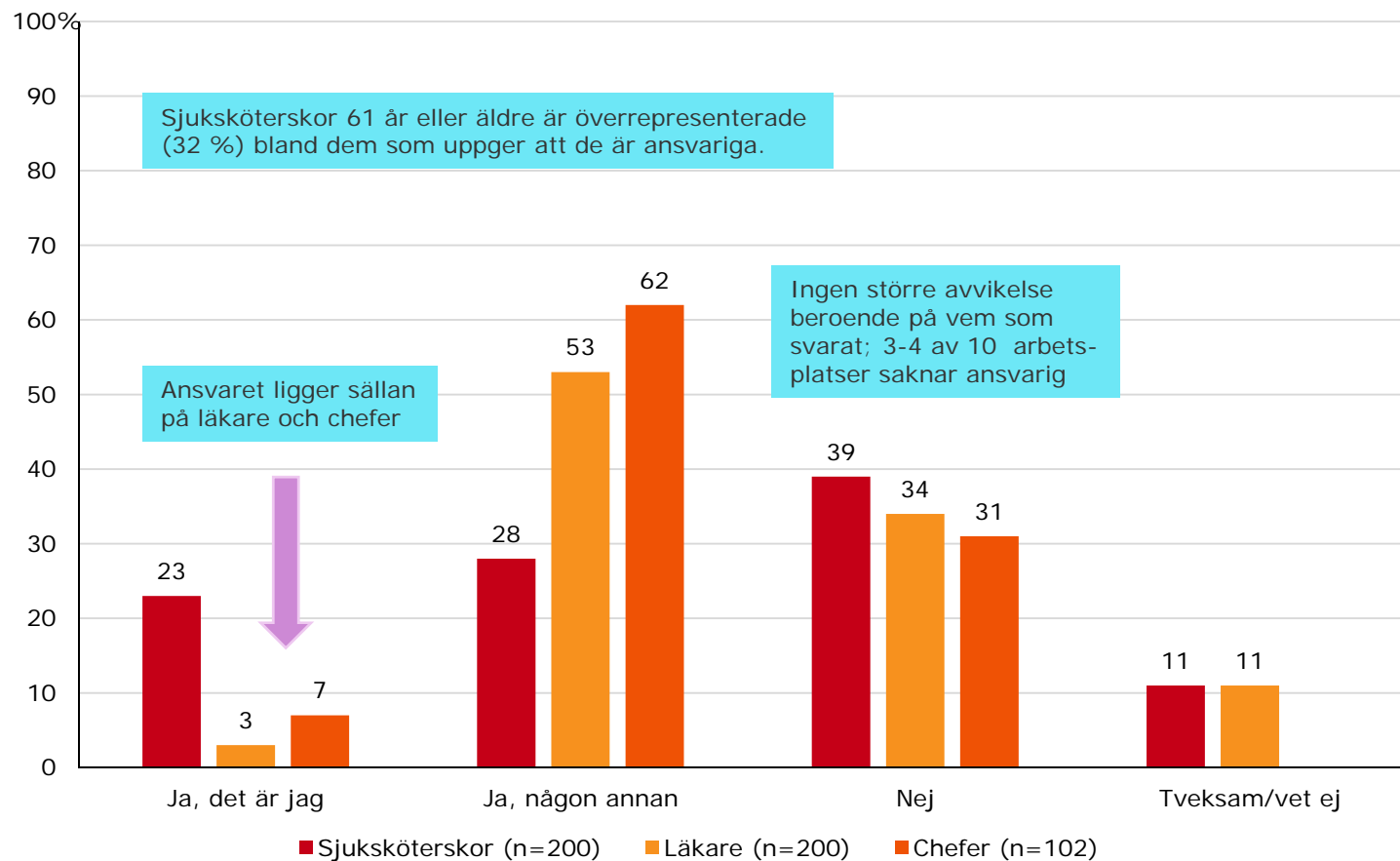
Såväl läkare som sjuksköterskor utanför storstadslänen har längre erfarenhet inom primärvården än läkarna i storstadslänen. 90 % respektive 83 % har arbetat i 10 år eller längre, motsvarande andel i storstadslänen är 65 % respektive 68 %.

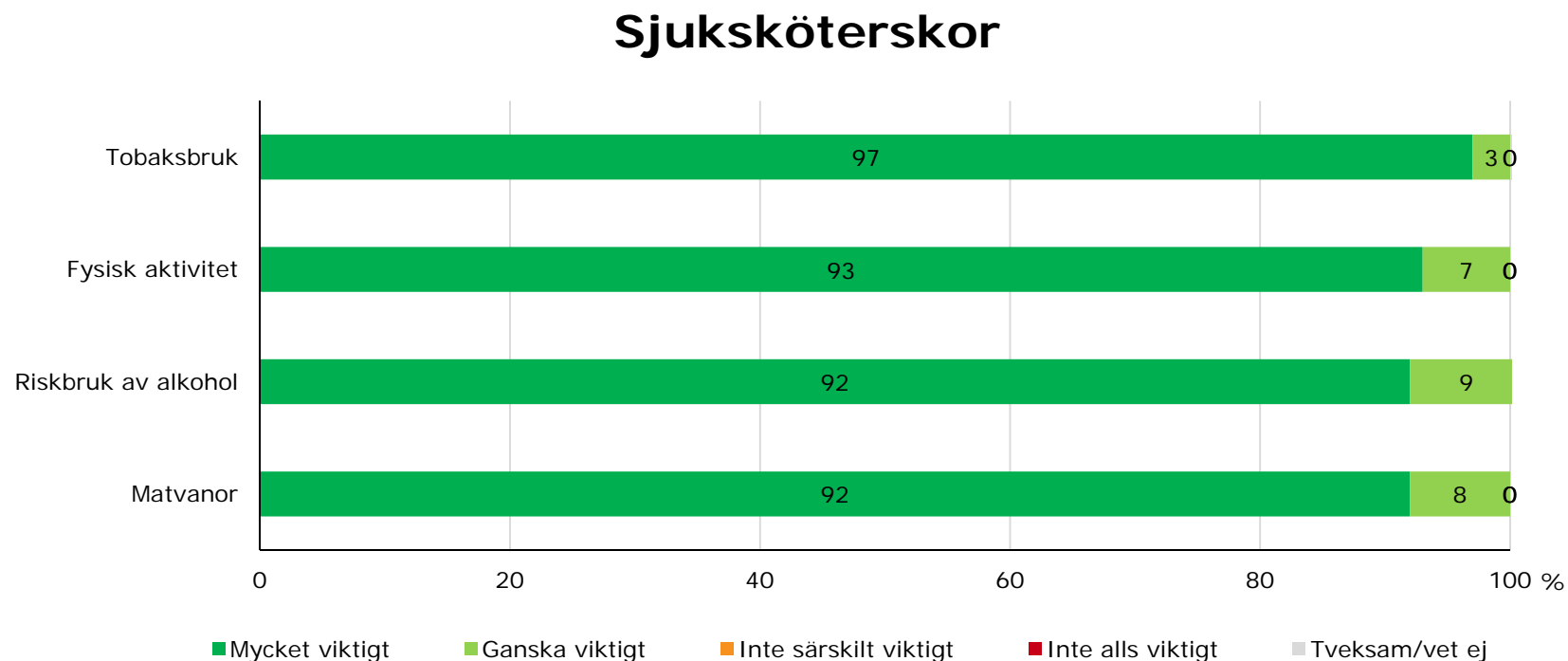
Resultat

Finns någon på din arbetsplats med särskilt ansvar för samtal om matvanor utifrån Socialstyrelsen riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder?

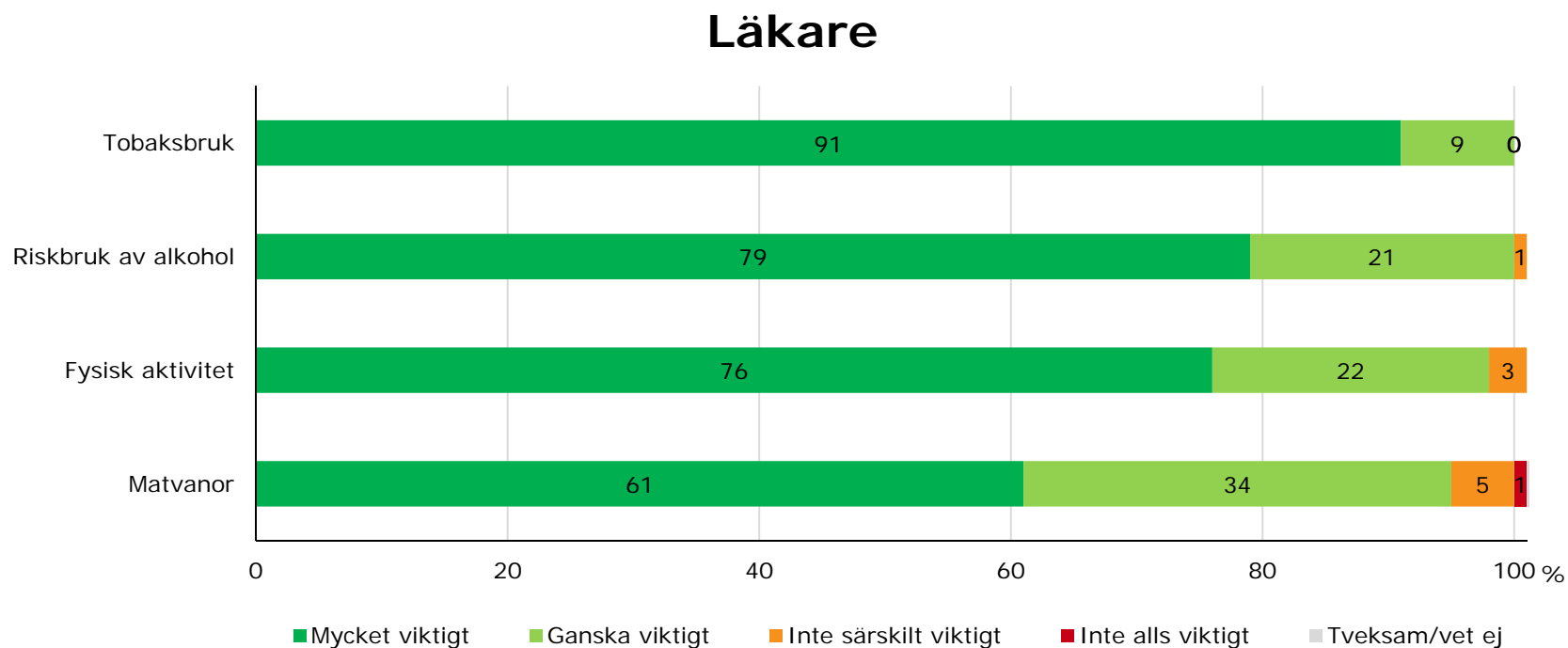

Hur viktigt tycker du det är att primärvården arbetar med rådgivning kring levnadsvanor inom följande områden?

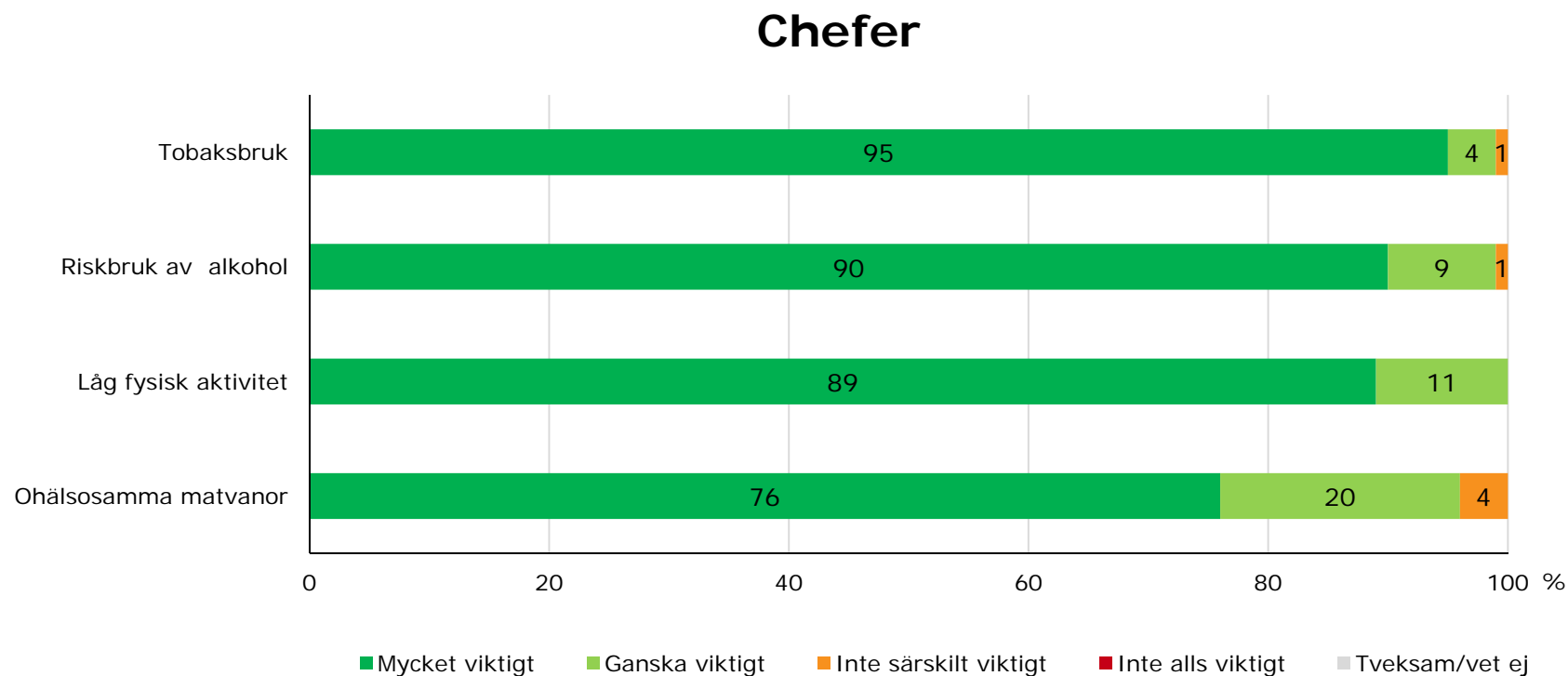
Bas: Alla Sjuksköterskor (200)

Hur viktigt tycker du det är att primärvården arbetar med rådgivning kring levnadsvanor inom följande områden?

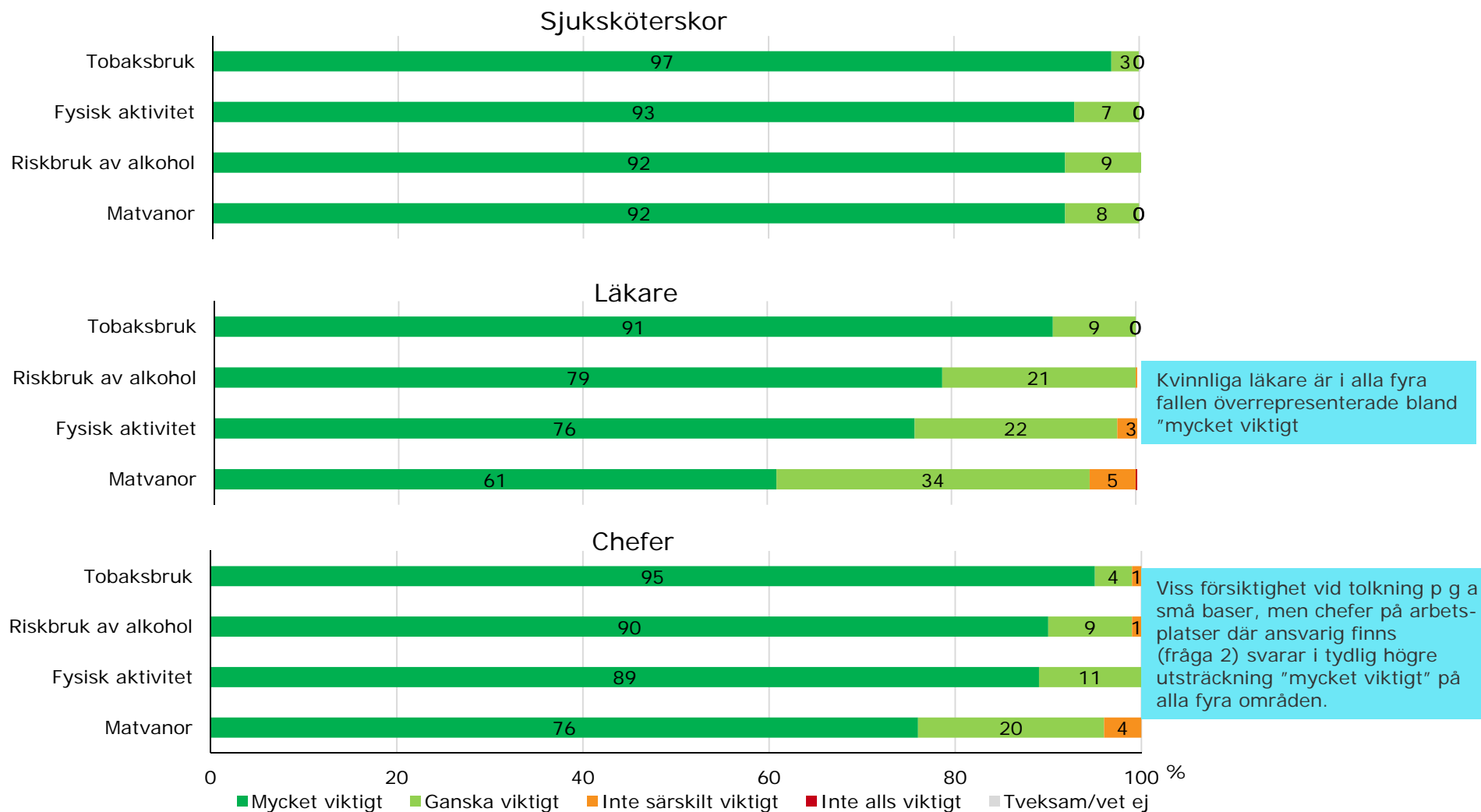
Bas: Alla Läkare (200)

Hur viktigt tycker du det är att primärvården arbetar med rådgivning kring levnadsvanor inom följande områden?

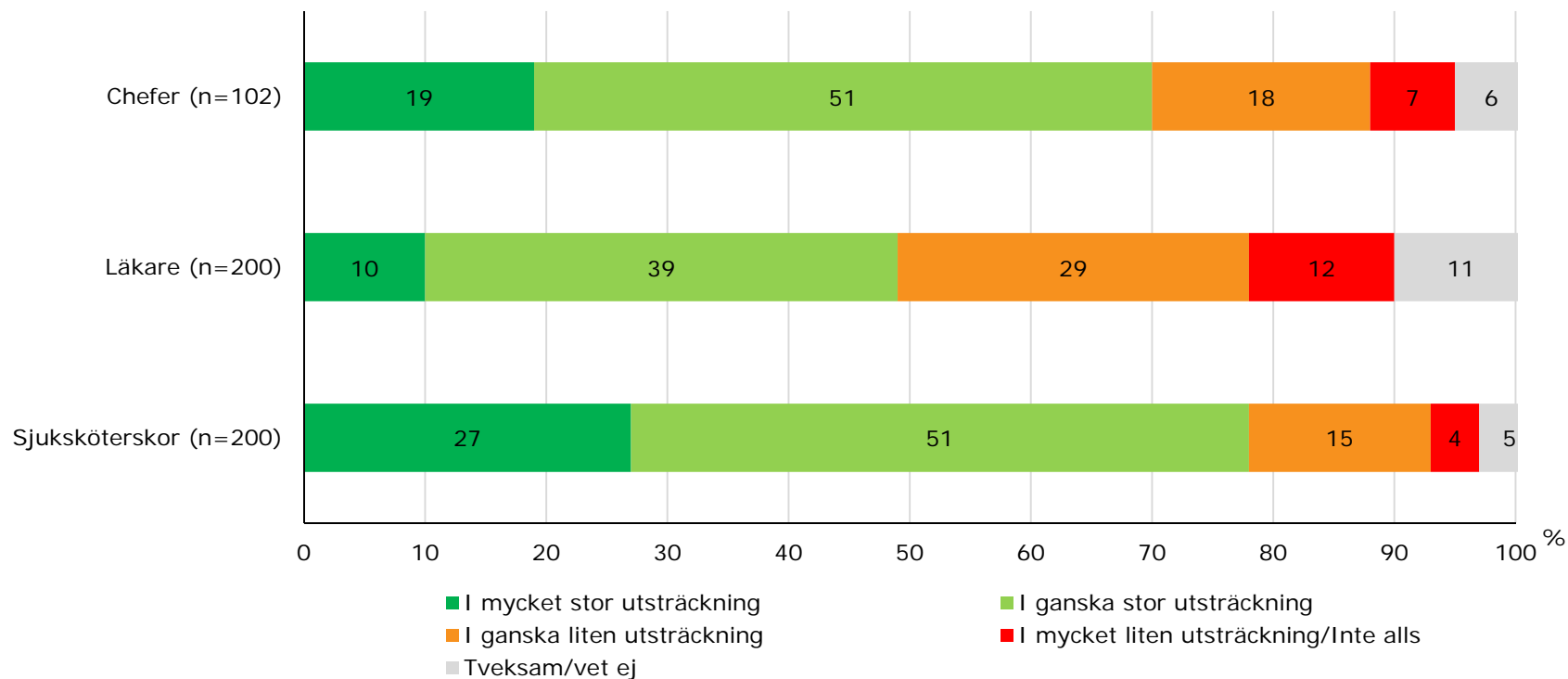

Bas: Alla Chefer (102)

Hur viktigt tycker du det är att primärvården arbetar med rådgivning kring levnadsvanor inom följande områden?

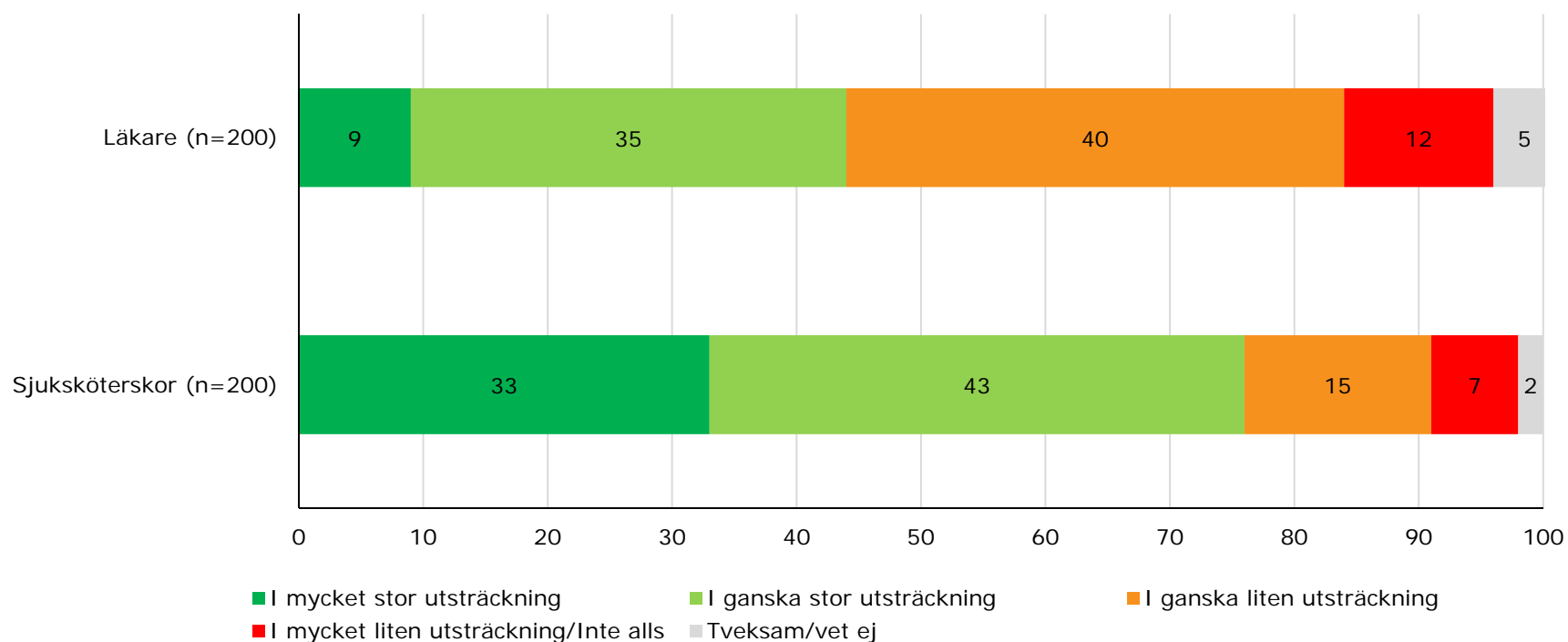
Tycker du att det finns tydliga rutiner för arbete med rådgivning kring matvanor som utgår från Socialstyrelsens riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder, på din arbetsplats?

Läkare: samband mellan förekomst av ansvarig och uppfattningen att det finns tydliga rutiner. 66 % svarar *i mycket* eller *i ganska stor utsträckning* på arbetsplatser där ansvarig finns jämfört med 29 % där sådan inte finns.

Att chefer ger relativt höga värden bör ses i ljuset av att de är ansvariga på arbetsplatsen; man kan tänka sig att de är en aning ovilliga att ge sig själva "lågt betyg" så att säga.

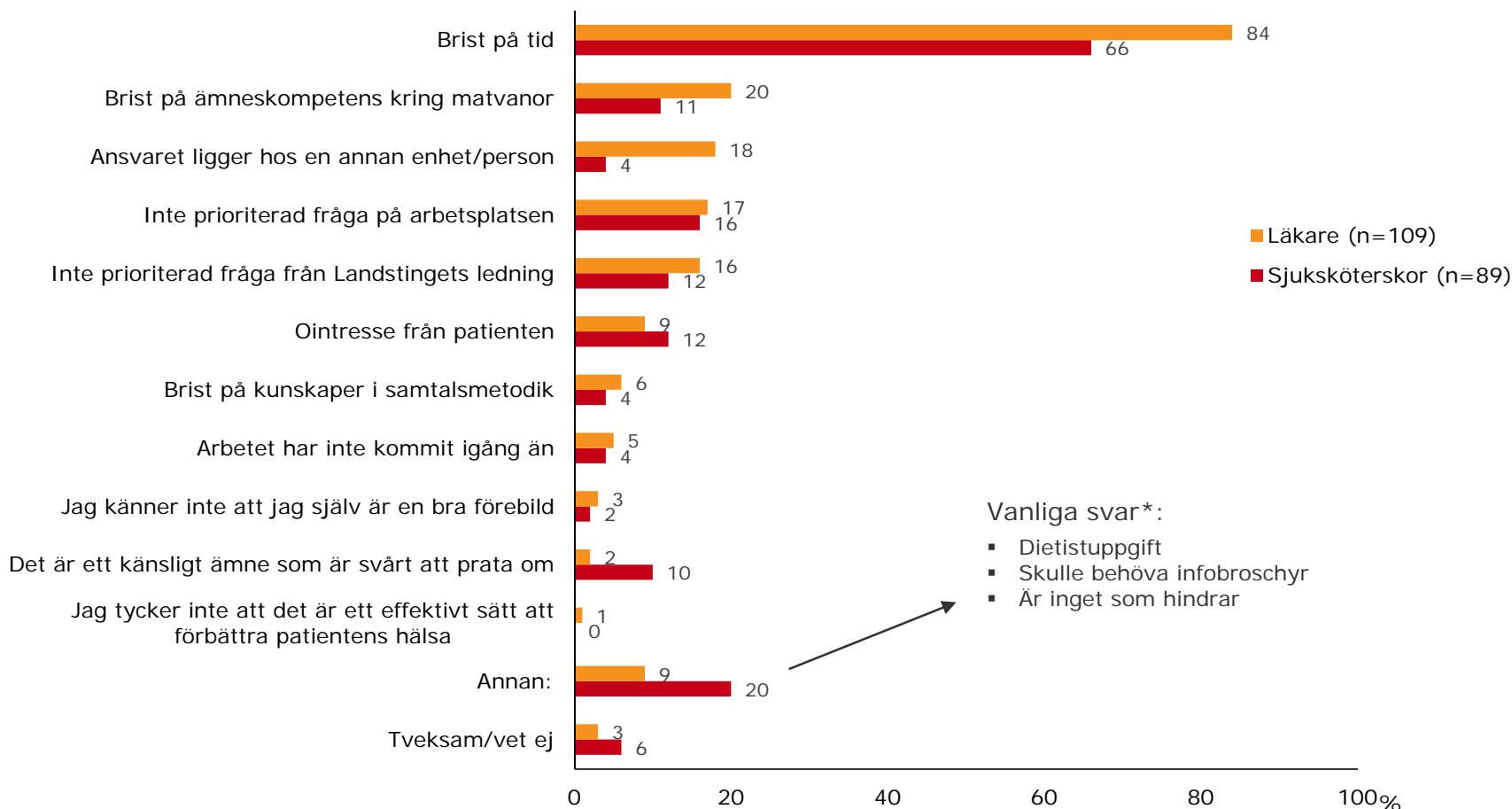
I vilken utsträckning arbetar **du** med rådgivning kring matvanor utifrån Socialstyrelsens riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder i ditt arbete?

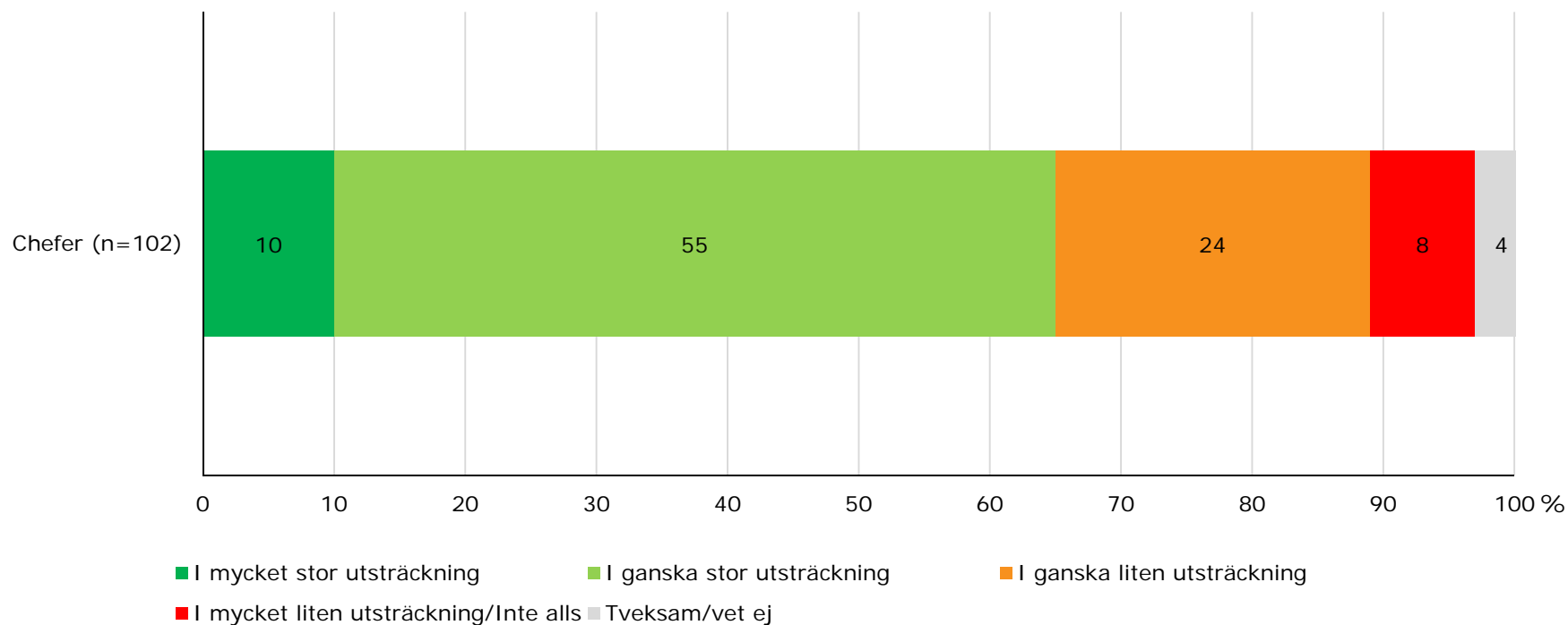
%

Läkare: samma mönster som i fråga 4; ett positivt samband mellan förekomst av ansvarig och i vilken utsträckning man arbetar med riktlinjerna (54 % jämfört med 35 %)

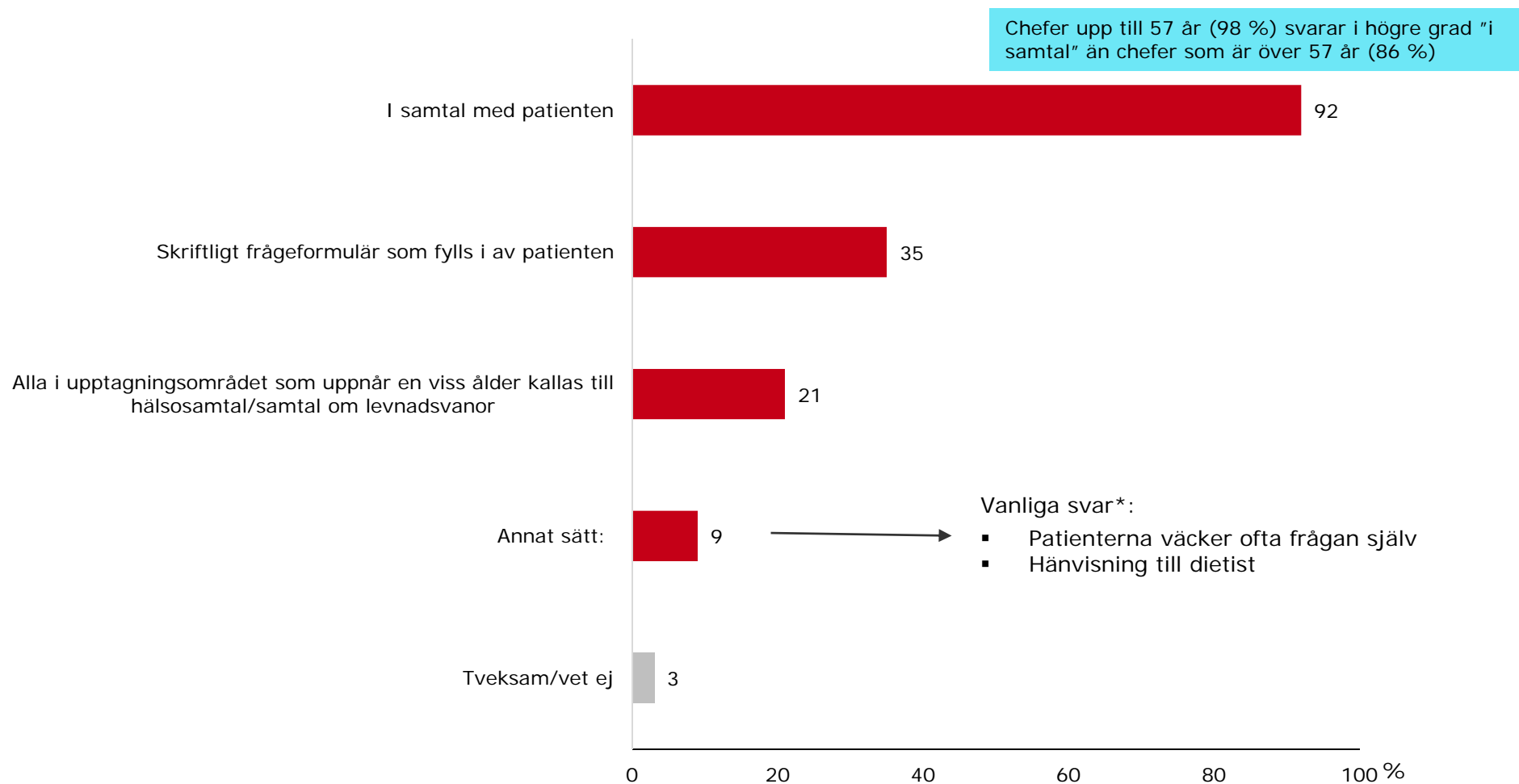
Vad hindrar **dig** från att prata med dina patienter om deras matvanor utifrån Socialstyrelsens riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder?

I vilken utsträckning arbetar **ni på din arbetsplats** med rådgivning kring matvanor utifrån Socialstyrelsens riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder?

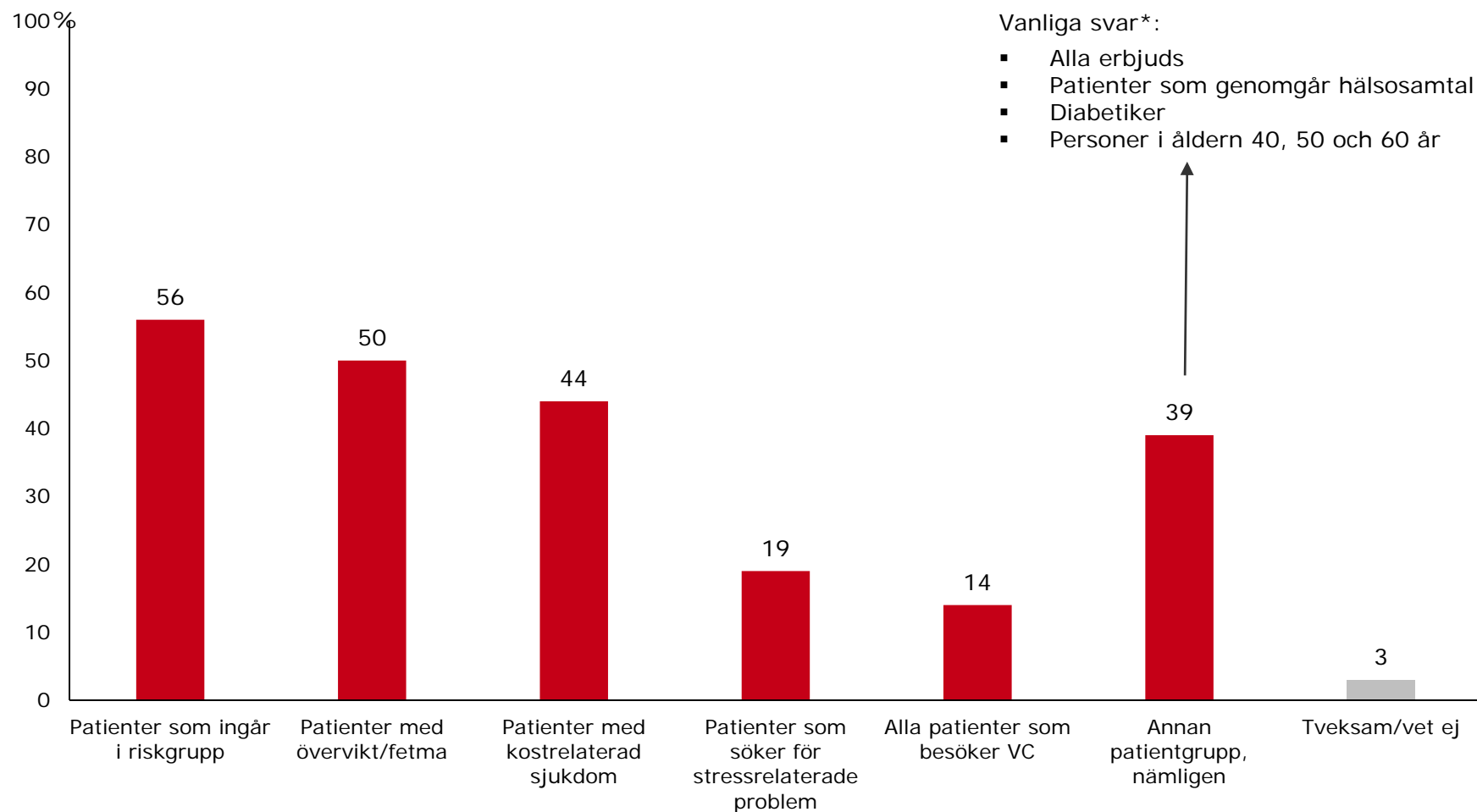

Hur uppmärksammar/identifierar ni patienter med ohälsosamma matvanor?

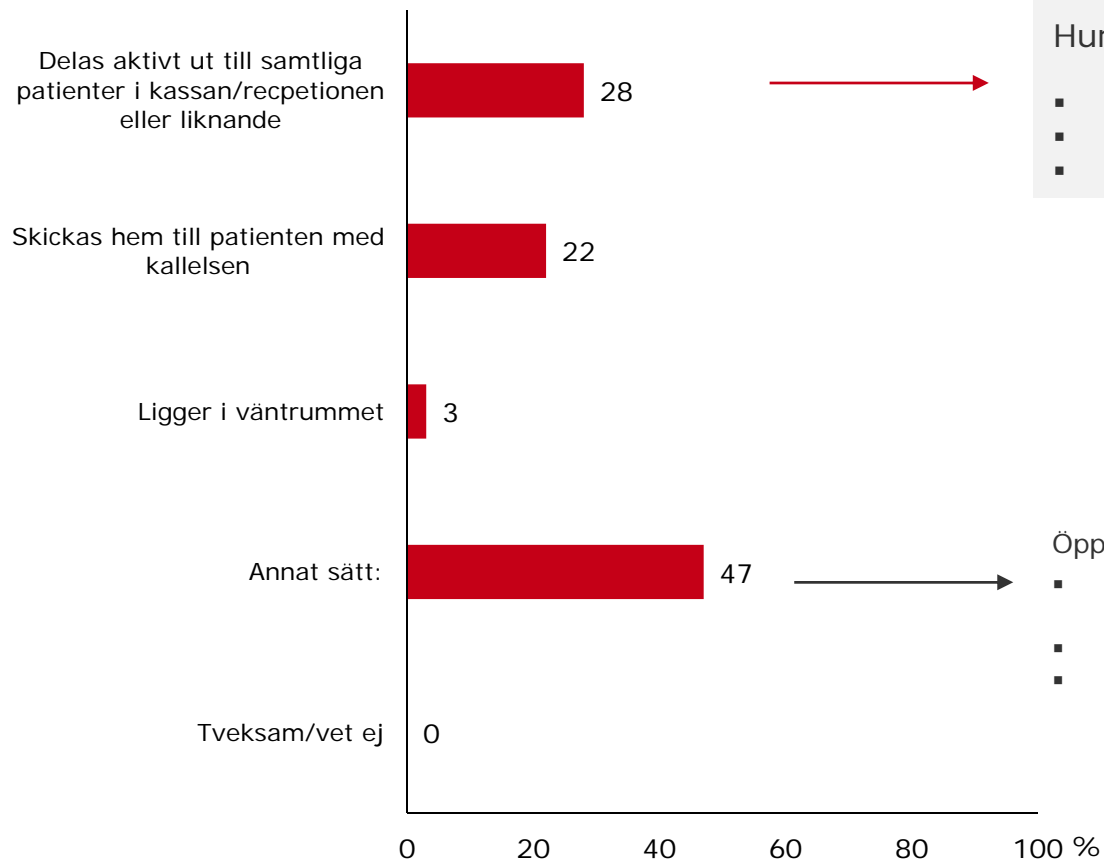
Vilka patientgrupper får fylla i frågeformuläret om matvanor?

Om uppgett "Skriftligt frågeformulär som fylls i av patienten"

Hur får patienterna frågeformuläret?

Om uppgett "Skriftligt frågeformulär som fylls i av patienten"

Om svarat att de aktivt delas ut:
Hur tas svaren från formuläret omhand?*

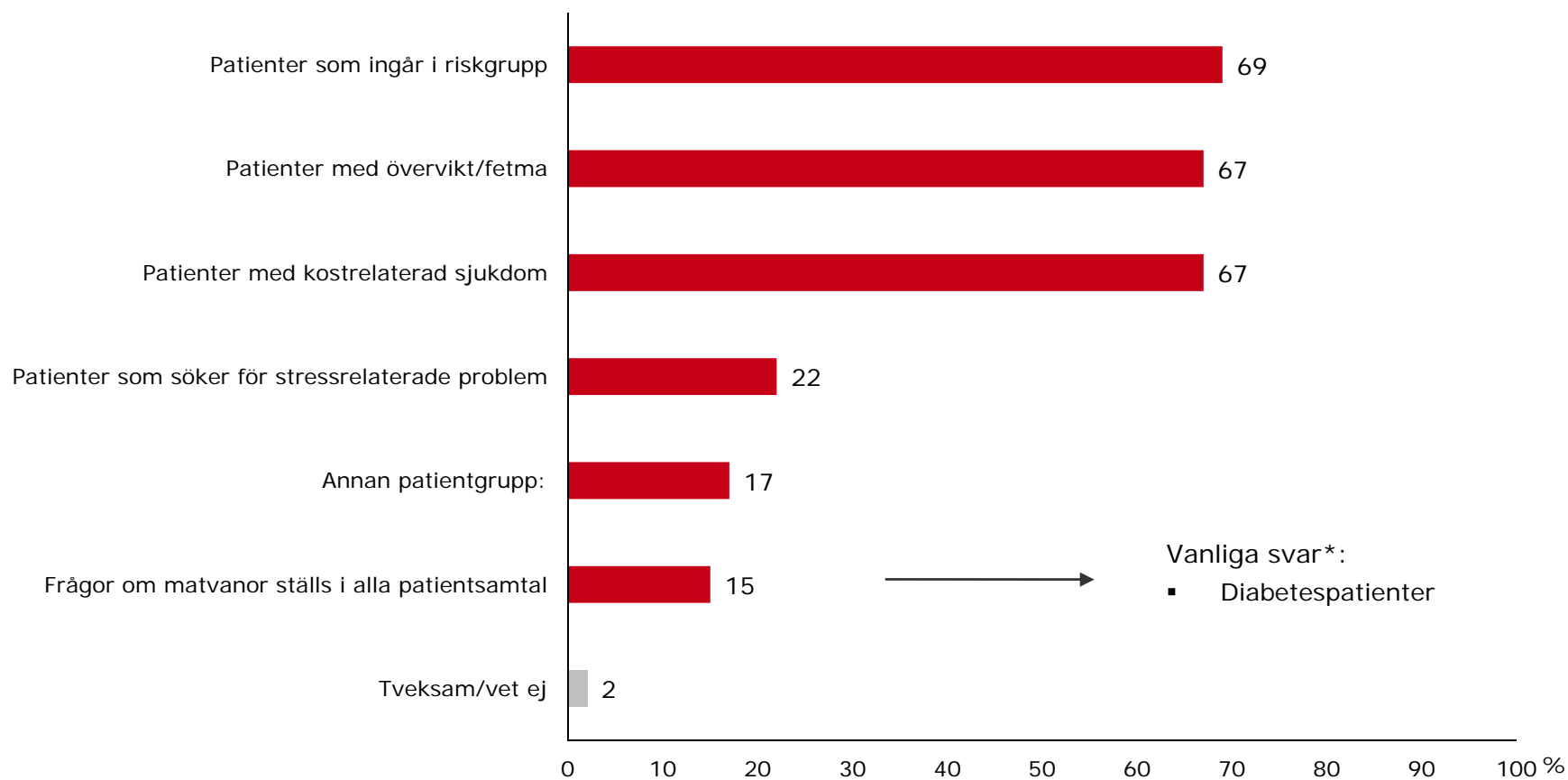
- Skrivs in journal
- Patientansvarig läkare
- Distriktsköterska

Öppna svar*:

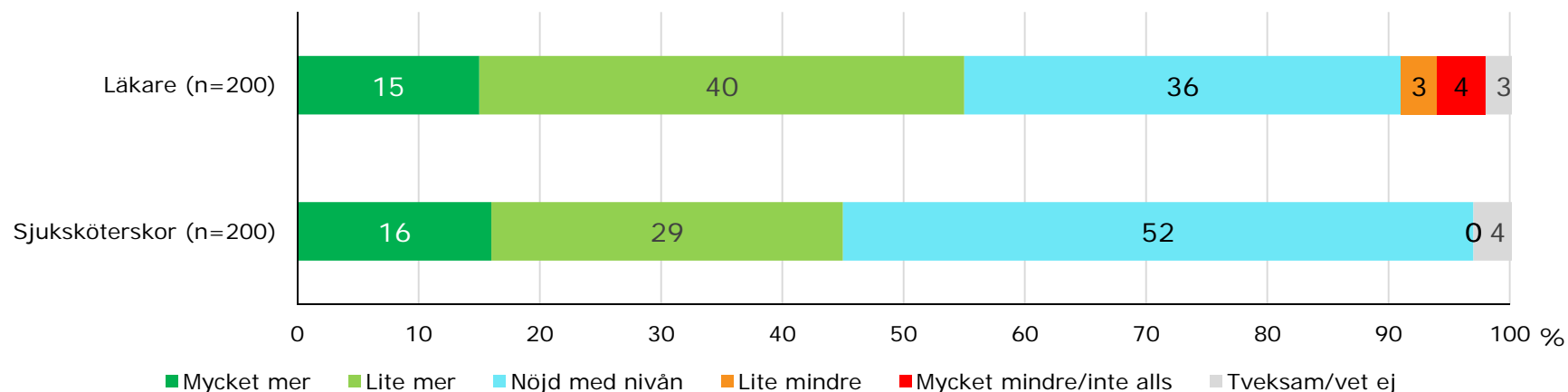
- Delas ut vid besök av distriktsjuksköterska
- På annan plats tex i labbet
- Via webben

Till vilka patientgrupper ställs frågor om deras matvanor?

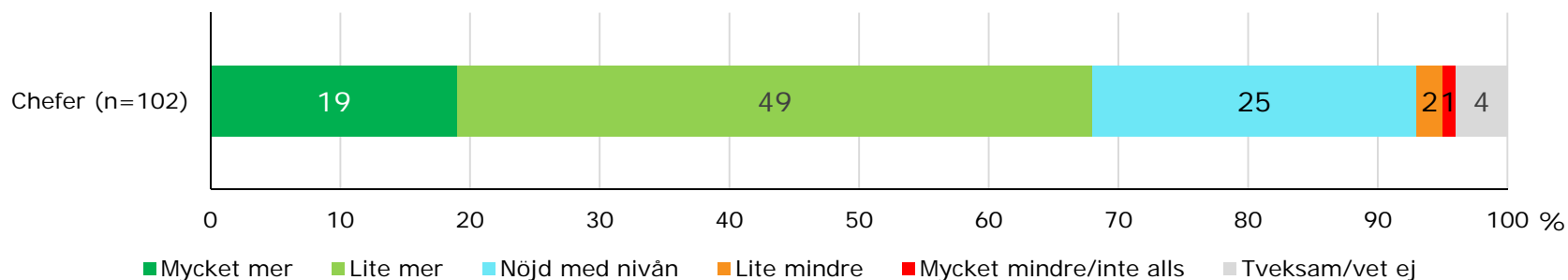
Om uppgett "I samtal med patienten"

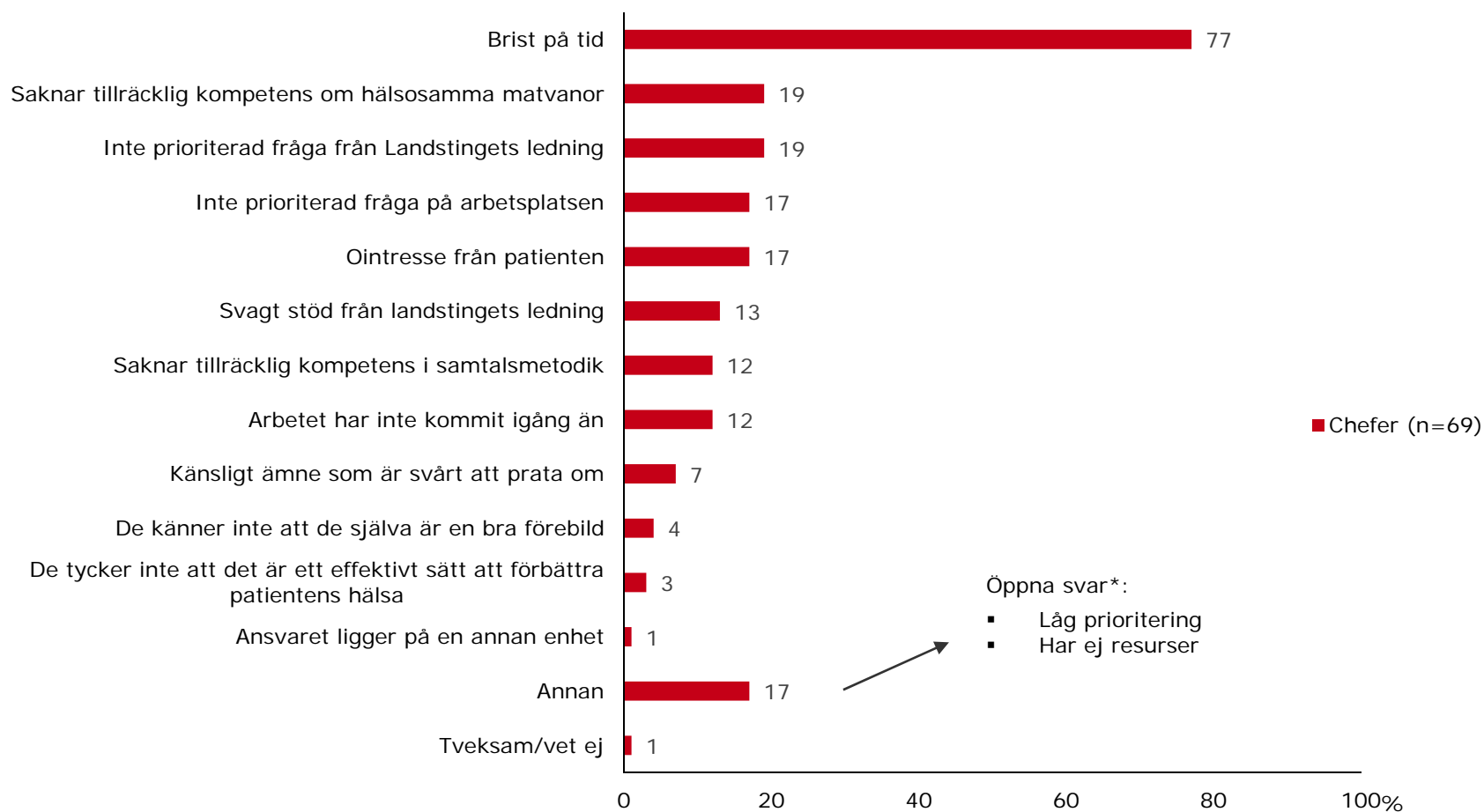
Jämfört med idag, i vilken omfattning skulle du vilja arbeta med **rådgivning** kring matvanor utifrån Socialstyrelsens riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder?

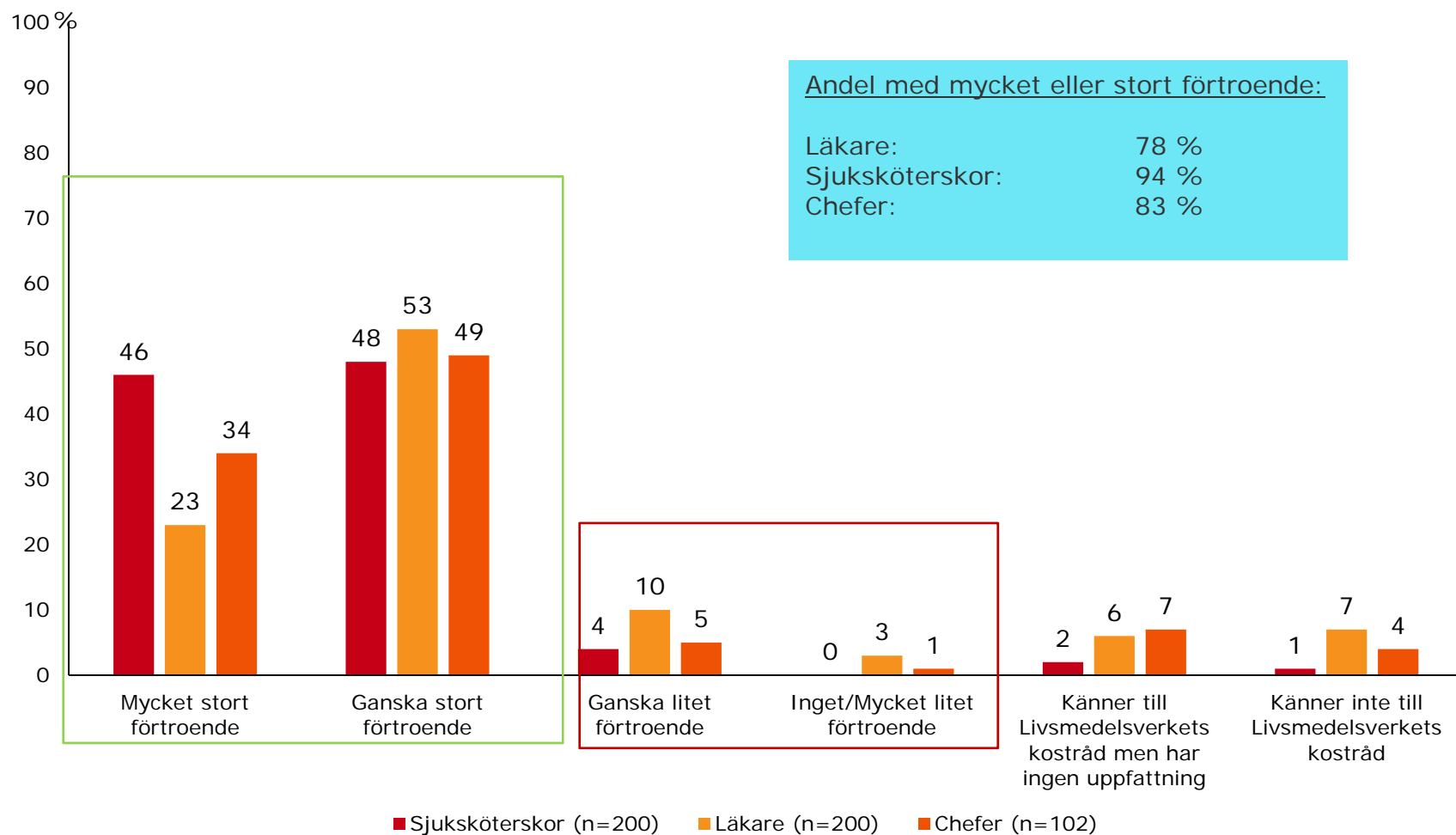
Jämfört med idag, i vilken omfattning skulle du vilja att ni arbetade med **samtal** kring matvanor utifrån Socialstyrelsens riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder?

Vad hindrar **din personal** från att samtala med patienter om deras matvanor?

Vilket förtroende har du för Livsmedelsverkets kostråd?

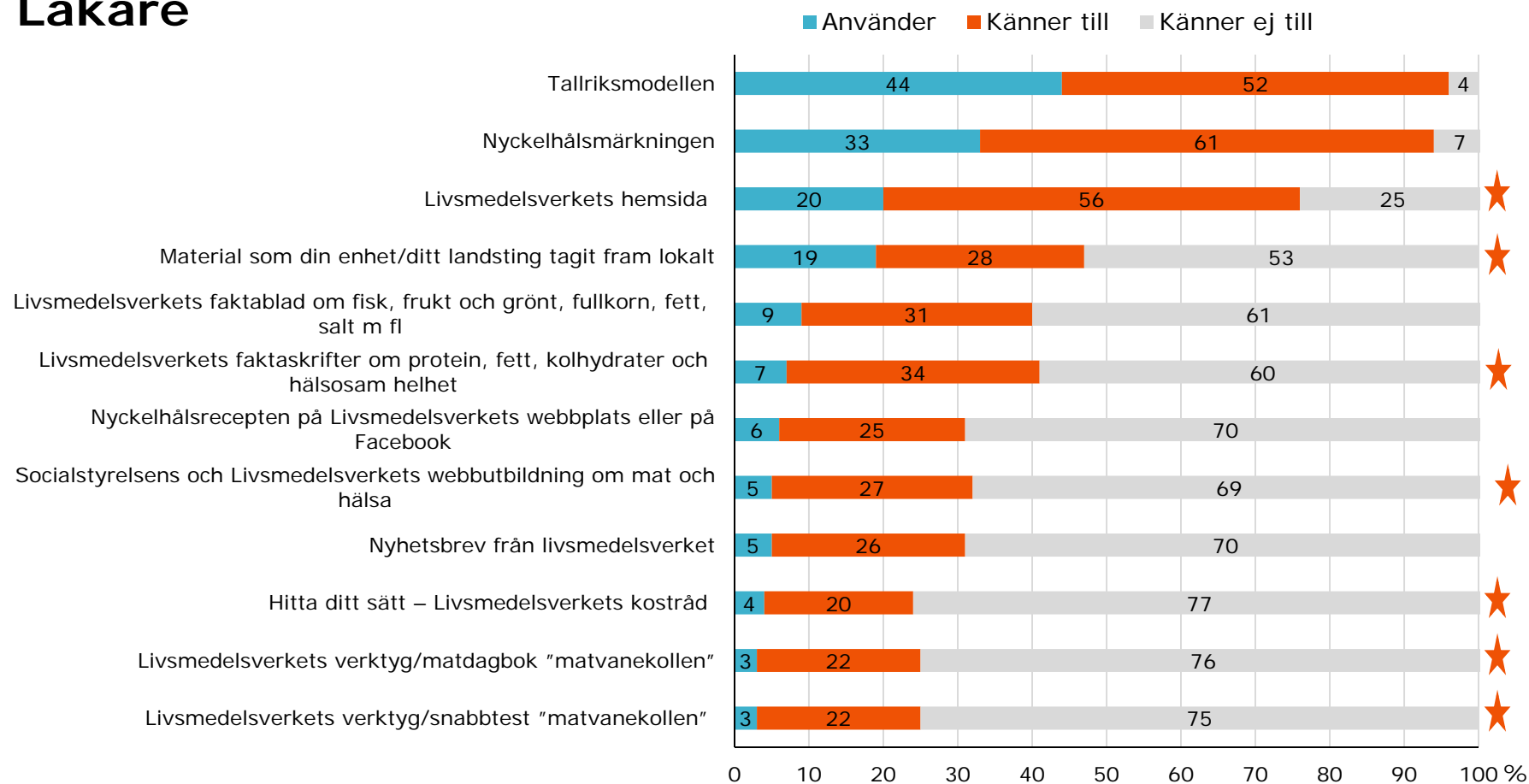
Vilken är anledningen till att du har ett litet/svagt förtroende för Livsmedelsverkets kostråd?

Vanliga svar*:

Chefer	Läkare	Sjuksköterskor
<ul style="list-style-type: none">▪ De ändrar sig radikalt	<ul style="list-style-type: none">▪ Råden känns inte alltid aktuella	<ul style="list-style-type: none">▪ Otydliga/olika riktlinjer från olika håll
<ul style="list-style-type: none">▪ Uppdateras för långsamt i förhållande till modern forskning	<ul style="list-style-type: none">▪ Varje patient är unik med unika förutsättningar, så riktlinjer måste anpassas	<ul style="list-style-type: none">▪ För lite individanpassade
<ul style="list-style-type: none">▪ Kostråd bör vara individuella	<ul style="list-style-type: none">▪ De har tidigare gett kostråd som visat sig olämpliga	<ul style="list-style-type: none">▪ Ej kopplade till verkligheten, enbart teoretiska
	<ul style="list-style-type: none">▪ Det finns många olika åsikter inom området	<ul style="list-style-type: none">▪ Riktlinjerna hinner inte med/tar lång tid att arbeta fram

Vilka av följande verktyg och material känner du till eller använder du som underlag för samtal om matvanor?

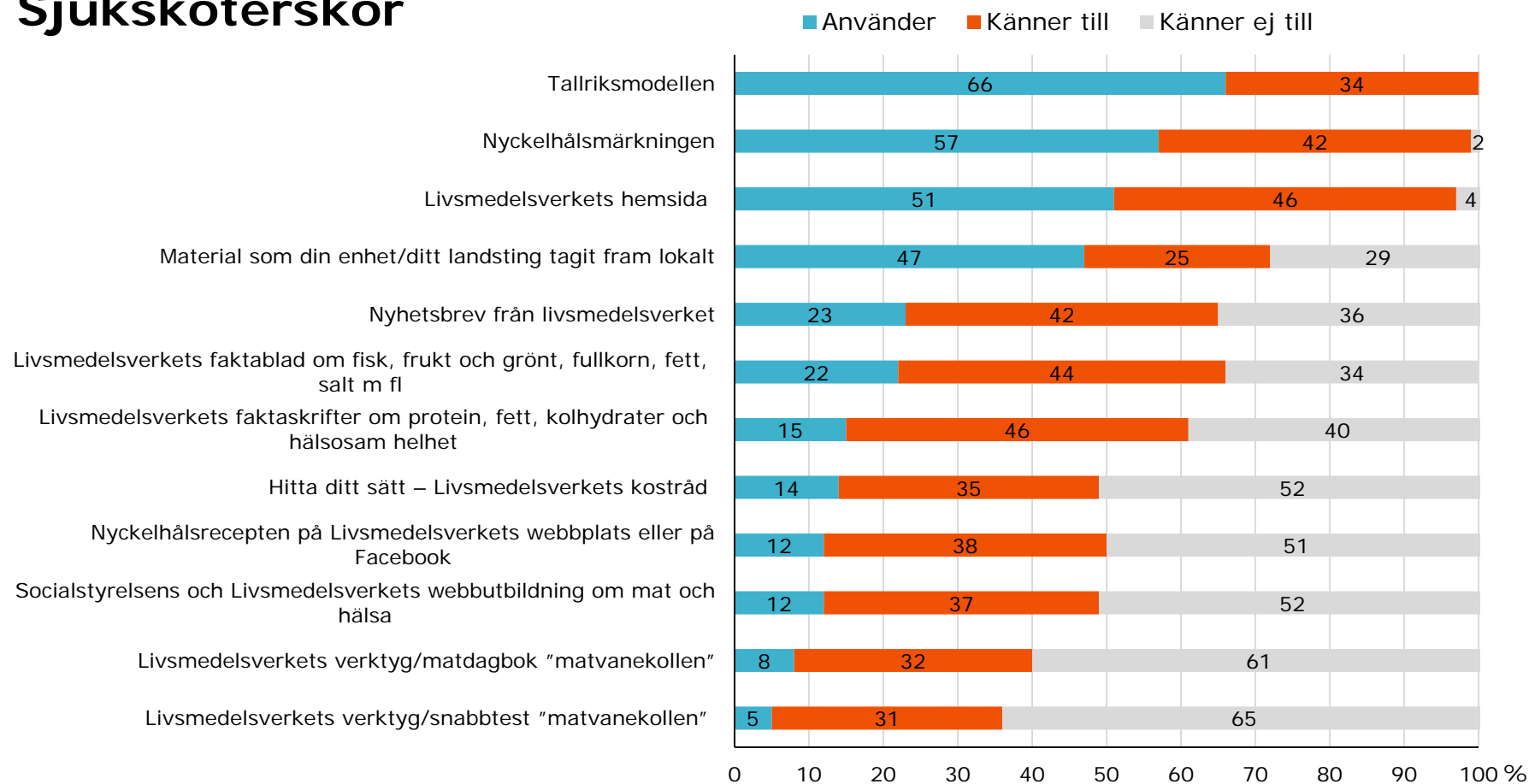
Läkare

Bas: Alla Läkare (200)

Vilka av följande verktyg och material känner du till eller använder du som underlag för samtal om matvanor?

Sjuksköterskor

Bas: Alla Sjuksköterskor (200)

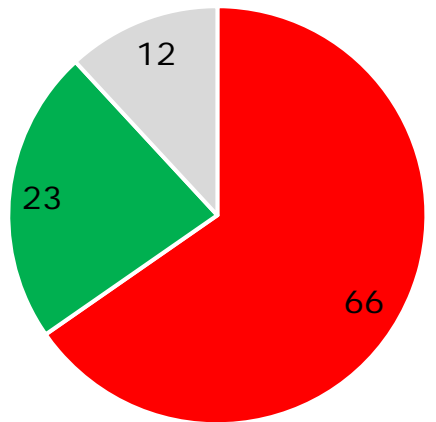
Vilka av följande verktyg och material känner du till eller använder du som underlag för samtal om matvanor?

Några nämnvärda avvikelser när vi jämför olika grupper mot varandra:

- För tre av verktygen/materialen finns samma mönster som bland läkarna, dvs högre kännedom bland sjuksköterskor på arbetsplatser där det finns en ansvarig för frågorna (ansvarig finns/finns inte):
 - *Livsmedelsverkets verktyg/snabbtest –matvanekollen*
 - *Livsmedelsverkets verktyg/matdagbok –matvanekollen*
 - *Livsmedelsverkets faktablad om fisk, frukt och grönt, fullkorn, fett, salt m fl*
- *Livsmedelsverkets hemsida*: sjuksköterskor 50 år eller yngre använder hemsidan i signifikant högre grad (66 %) än äldre sjuksköterskor (45 % bland 51-60 år och 44 % bland 61- år). Bland de äldsta (61- år) kan vi dessutom notera en överrepresentation (8 %) som inte heller känner till hemsidan.

Läkare

Något annat verktyg eller material som du använder som underlag för samtal om hälsosamma matvanor?

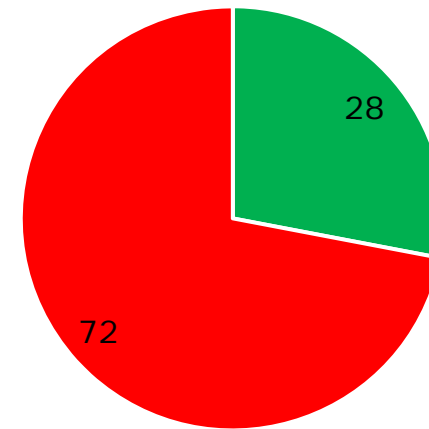
■ Nej ■ Ja ■ Tveksam/vet ej

Om ja, vad?*

- Egna kunskaper
- Sunt förnuft
- Viss.nu

"Ja": Kvinnliga läkare överrepresenterade (34 %)

Slutligen, har du några andra synpunkter eller kommentarer du vill framföra när det gäller samtal kring matvanor?

■ Ja ■ Nej

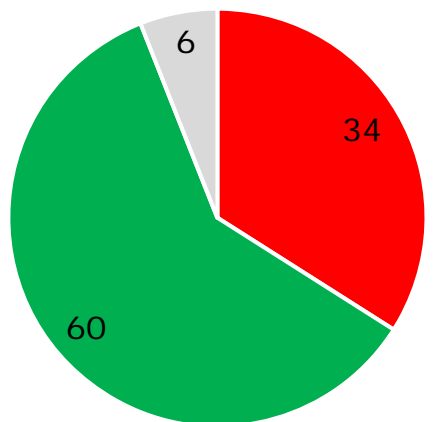
Om ja, vad?*

- Viktigt ämne som bör prioriteras högre
- Måste arbeta förebyggande

"Ja": Landsting (driftsform) överrepresenterad (34 %)

Sjuksköterskor

Något annat verktyg eller material som du använder som underlag för samtal om hälsosamma matvanor?

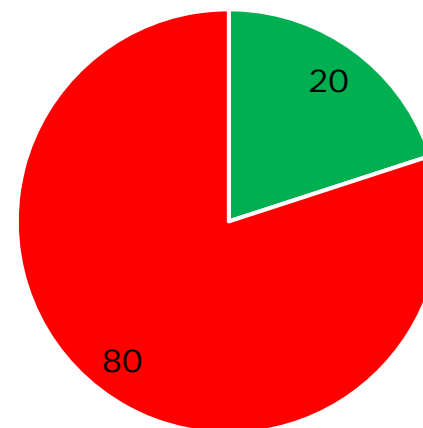
■ Nej ■ Ja ■ Tveksam/vet ej

Om ja, vad?*

- Lokalt material
- Material för diabetiker
- Material anpassat till barn
- Mat till spädbarn/barn

"Ja": Sjuksköterskor i de tre storstadslänen är överrepresenterade (69 %).

Slutligen, har du några andra synpunkter eller kommentarer du vill framföra när det gäller samtal kring matvanor?

■ Ja ■ Nej

Om ja, vad?*

- Närmare arbete med BVC/bättre skrifter för barn
- Skrifter på flera språk

Johan Orbe
TNS Sifo Opinion och Samhälle
johan.orbe@tns-sifo.se
0707-91 84 48

www.tns-sifo.se

